

TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİNE YÖNELİK BİR ÖNERİ: DAR BÖLGE BASİT ÇOĞUNLUK SİSTEMİ

Cemaleddin GÜVENÇ*

Öz

Halkın halk için yönetimi olarak ifade edilen demokrasi, 21. yüzyılda en iyi yönetim biçimi olarak tüm dünya tarafından kabul edilmiş bir gerçektir. Demokrasiye dayanan yönetim biçimleri seçimleri vazgeçilmez bir unsur olarak görmektedir. Ancak demokrasilerde sadece seçimlerin varlığı yeterli görülmemekle beraber, seçimi yapılamayan bir demokratik yönetim de düşünülmemektedir. Kuvvetler ayrılığına dayanan demokratik yönetim şekilleri ise başkanlık, yarı-başkanlık ve parlamenter hükümet sistemleridir. Ülkemizde, 1876 Kanun-u Esasiden 2017 Anayasa değişikliğine kadar geçen 150 yıllık süreçte hem seçim hem de hükümet sistemlerinde ciddi değişiklikler yapılmıştır. 2018 yılı Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel seçiminin ardından 09 Temmuz 2018 tarihinde Cumhurbaşkanının göreve başlamasıyla birlikte Türkiye, Türk Tipi Başkanlık sistemine hem hukuki hem de fiili olarak geçmiştir. Bu bağlamda, hükümet ve seçim sistemleri çerçevesinde yaşanan tarihsel ve anayasal süreçler ayrıntılarıyla analizi yapılarak aktarılması sağlanmıştır. Türk Tipi Başkanlık sistemi perspektifinde seçim sistemleri araştırmanın omurgasını teşkil ettiği gibi ayrıntılı bir şekilde analizi de yapılmıştır. Türkiye’de Türk Tipi Başkanlık sistemi 3 yılı aşkın süredir uygulanmaktadır. Yeni hükümet sistemi, siyasetçiler, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları, dernekler, hukukçular, bürokratlar ve toplum tarafından olumlu-olumsuz yönleri sürekli tartışılmaktadır. Bunun sebebi Türk Tipi Başkanlık sisteminin kendine özgü koşullarının bulunmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de yeni hükümet sistemine geçilmesinin en önemli gerekçesi istikrarlı yönetimlerin kurulmasını sağlamayı hedeflemekten geçmektedir. Nihayetinde bu çalışma Türk Tipi Başkanlık sisteminin aksayan yönlerini gidermeye yönelik bir seçim sistemi ortaya koyarak, yeni hükümet sistemine bu yönüyle katkı sağlayacağı tezi ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Seçim, Hükümet Sistemi, Anayasa, Devlet

A PROPOSAL FOR A TURKISH-TYPE PRESIDENTIAL SYSTEM: A NARROW DISTRICT SIMPLE MAJORITY SYSTEM

Abstract

Democracy, expressed as the rule of the people by the people, 21. it is a fact that has been accepted by the whole world as the best form of management in a century. Forms of government based on democracy consider elections as an indispensable element. However, not only the existence of elections is not considered sufficient in democracies, but also a democratic administration that cannot be elected is not considered. Democratic forms of government based on the separation of powers are presidential, semi-presidential and parliamentary systems of government. In our country, in the period from the 1876 Law to the 2017 Constitutional amendment, serious changes have been made to both

* Yüksek Lisans Mezunu, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, atlen55@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4494-2449

the electoral and government systems for close to 150 years. After the 2018 General election of the President and Deputy, Turkey switched to the Turkish Presidential system both legally and de facto with the inauguration of the President on 09 July 2018. In this context, the historical and constitutional processes experienced within the framework of the government and election systems have been analyzed in detail and transferred. In the perspective of the Turkish Type of Presidential system, election systems are the backbone of the research, as well as a detailed analysis has been carried out. The Turkish-Type Presidential system has been implemented in Turkey for more than 3 years. The positive and negative aspects of the new government system are constantly discussed by politicians, academics, non-governmental organizations, associations, lawyers, bureaucrats and society. This is due to the fact that the Turkish-Type Presidential system has its own unique conditions. The most important reason for the transition to a new government system in Turkey is aimed at ensuring the establishment of stable administrations. In the end, this study aims to present an electoral system aimed at eliminating the disrupted aspects of the Turkish Presidential system and to present a thesis that it will contribute to the new government system in this aspect.

Key Words: *Democracy, Election, System of Government, Constitution, State*

Giriş

Demokrasi, modern anlayışıyla 18. yüzyılın sonlarında 1776 Amerikan devrimi, 1789 Fransız devrimlerinin siyasi fikirleriyle gün yüzüne çıkmıştır. Amerikan devrimi sonrası anayasasında oy hakkı yalnızca mülkiyet sahipleriyle sınırlandırılmış olmasına rağmen o dönemde demokratik sistemin kurulduğu ifade edilmektedir. Fransız devrimiyle birlikte yönetimin halkın egemenliğine dayanmasını ileri süren daha radikal fikirler doğmuştur. 19. yüzyıl boyunca demokrasinin şöhreti giderek artmasına rağmen olumsuz çağrışımların pek çoğunu da içerisinde taşımıştır. 20. yüzyıl boyunca da demokrasi, evrensel bir biçimde devletler tarafından olumlu olarak kabul görmüştür (Heywood, 1999).

20. yüzyılın ilk zamanlarında demokrasi yöntemiyle idare edilen ülke bulunmamaktayken, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde ülkelerin %60'ı demokrasi yönetim şekliyle idare edildiği ifade edilmektedir. Devletin gün yüzüne çıkması yasama, yürütme ve yargı organlarının farklı şekillerde düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Hükümet sistemi kavramı, devlet içerisinde yasama, yürütme ve yargı organlarının dağılımını ve düzenlenmesini belirtmektedir. Hükümet sistemleri sınıflandırılırken bu organların birbirleri ile olan ilişkiler kıstas alınmakta, yargı organı ise bağımsız olacağı kabul edilerek yürütme ve yasama organlarından ayrı tutulmaktadır. Yürütme ve yasama organlarının birbiri ile olan ilişkisi açısından, bu iki organın aynı erkte toplanmışsa kuvvetler birliği, farklı organlara dağıtılmışsa kuvvetler ayrılığı sistemleri olarak ifade edilmektedir (Güvenç, 2021). Kuvvetler ayrılığına dayanan demokratik yönetim şekillerinde ise hükümetin oluşabilmesi için meclisin desteğine ihtiyaç duyulursa parlamenter hükümet sistemi, ihtiyaç duyulmazsa başkanlık sistemi, hem meclisin hem de başkanın desteğine ihtiyaç duyulursa yarı-başkanlık sistemi olarak ifade edilmektedir (Turan 2018).

Seçimlerde kullanılan oyların mecliste sandalyeye dönüştürülmesinde uygulanan teknik usuller seçim sistemi olarak belirtilmektedir. Seçim sistemleri genelinde “*temsilde adalet*” ve “*yönetimde istikrar*” ilkelerinden birisine ağırlık vermektedir. Bu bağlamda, bir ülkede yönetimde istikrar ilkesine ağırlık verilirse çoğunluk sistemi, temsilde adalet ilkesine ağırlık verilmesi halinde nispi temsil sistemi, temsilde adalet ile yönetimde istikrarın her ikisine de ağırlık verilirse karma seçim sistemleri olarak ortaya konulmuştur (Aydoğdu, 2015a).

Türk Anayasalarında 1877 yılından 1946'ya kadar yapılan seçimlerde iki dereceli seçim sistemi, 1946 yılından günümüze kadar yapılan tüm seçimlerde ise tek dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. 1877 yılından 1960 yılına kadar çoğunluk seçim sistemi, 1960'dan günümüze kadar geçen seçimlerde ise nispi temsil seçim sisteminin farklı usulleri kullanılmıştır (Nişancı ve Özdemir, 2017). Türk Anayasalarında hükümet sistemleri açısından 1876 Kanun-u Esasiyle hükümdarın yetkileri kısıtlanmaya çalışılsa da son söz ona ait olduğundan mezkûr anayasa ilk haliyle mutlak monarşi olduğu söylenebilir. 1909 değişikliğiyle meşruti monarşiye geçilmiştir. 1921 Teşkilat-ı Esasiyle meclis hükümeti sistemine, 1924 Teşkilat-ı Esasiyle karma hükümet sistemine, 1961 Anayasasıyla da klasik parlamenter hükümet sistemine geçilmiştir. 1982 Anayasası da parlamenter hükümet sistemini benimsemiş olmasına rağmen Cumhurbaşkanı'nın konumu bir hayli güçlendirildiğinden

rasyonelleştirilmiş parlamentarizm sistemine, 2007 Anayasa değişikliği sonrasında 2014 yılında yapılan Cumhurbaşkanı seçimiyle birlikte yarı-başkanlık sistemine, 2017 Anayasa değişikliği sonrasında 2018 yılında yapılan Cumhurbaşkanı ve Milletvekili seçiminin ardından Türk Tipi Başkanlık sistemine geçilmiştir (Öztürk, 2019).

Bu çalışma da; demokrasi, seçim ve hükümet sistemleri çerçevesinde Türk Tipi Başkanlık sisteminin tikanıklarını ortadan kaldırmaya yönelik olarak seçim sistemi önerisi araştırmanın konusunu teşkil etmektedir. Bu noktadan hareketle, demokrasi, hükümet ve seçim sistemleri ayrıntılarıyla incelenmiştir. Ardından Türk Anayasalarındaki seçim ve hükümet sistemleri üzerinde durularak analizi yapılmıştır. 2017 Anayasa değişikliğinin ardından 2018 yılında yapılan Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel seçimi yapılmış ve Türkiye, Türk Tipi Başkanlık sistemine hem hukuki hem fiili olarak geçmiştir. Türkiye’de yeni hükümet sistemi 3 yılı aşkın süredir uygulanmakta ve sisteme yönelik tartışmalar da hem siyaset hem de toplum tarafından tartışılmaktadır.

Nitekim çalışmada, Türkiye’de yeni hükümet sistemine yönelik seçim sistemi üzerine dar bölge basit çoğunluk sistemi önerisiyle beraber Türk Tipi Başkanlık sistemi üzerine değerlendirme ve yorumlamalarda bulunulmuş olup, ileriye yönelik Türk demokrasisine ve Türk Tipi Başkanlık sistemine daha da işlerlik kazandıracak yönlü katkı sağlanması hedeflenmektedir.

1. Demokrasi

İnsan sosyal ve bireysel bir kişi olarak davranışları açısından meydana gelen problemlerde karmaşıklık göstermesi, çok boyutluluk ve çeşitlilik arz etmesiyle birlikte bilinmezlikleri de bünyesinde barındıran canlı bir varlık olarak bilimin sosyal boyutuna da konu olmuştur (Güvenç, 2020a). İnsanoğlu, kendi tarihselliği içerisinde, insan için fakat insana karşı verdiği mücadelenin bir ürünü olan, evrensellik taşıyan bir değerler sistemi meydana getirmiştir. Bu değerler sistemi içerisinde, eşitlik, hürriyet, kardeşlik, hoşgörülülük, sevgi ve saygı gibi değerler olduğu görülmüştür (Şahin, 2009). İnsanın varlık olarak çok çeşitliliği, çok boyutluluğu, tarihsel bağlamda kendi irkına karşı verdiği mücadeleler neticesinde demokrasinin gün yüzüne çıktığı söylenebilmektedir.

Demokrasi, yazında çok çeşitli yönleriyle tanımlanmış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Demokrasi kökeni tarihselliğinde irdelendiğinde, Yunanca halk sözcüğünün karşılığı olan “*demos*” ve “*idare, güç, hâkimiyet*” anlamını taşıyan “*kros*” sözcüklerinin bütünleşmesinden meydana gelen bir deyimdir. Demokrasi deyince ilk olarak, eski Yunan Atina şehirlerinde uygulanagelen doğrudan demokrasi biçimi akla gelmektedir. O zamanlarda doğrudan demokrasi modelinde halk meydana buluşmakta ve önemli hususlardaki kararlarını onları yöneten kişilere temsile gerek duymadan doğrudan aktarabilmekteydi. Atina’da uygulanan bu model antik dönemde bilinen ilk demokrasiye yönelik bir örnek oluşturduğu görülse de bu yönetim şeklinde yalnızca vatandaşlar bundan yararlanmakta, kölelerinse böyle bir hakkı da bulunmamaktaydı. Diğer taraftan belli bir yaşın üzeri erkek vatandaşlar sadece toplantılara katılabilmekte, alınan kararlarsa belirli bir kitle tarafından icra edilmektedir. Bu bağlamda Atina da uygulanagelen doğrudan demokrasi modelinde eşitliğin, oy ve söz hakkının nüveleri görülmesi de tek kişiye dayalı mutlak ve sınırsız yetkisi olan bir monark’ta görülmemektedir (Güvenç, 2021).

Dünya tarihinde tek kişiye dayalı yönetimlerin sona ermesine yönelik yoğun bir mücadele gösterilmiştir. Tek kişiye dayalı sınırsız yönetim evrilerek Avrupa’da öncelikle yerini toprak soylularının hâkimiyet kurduğu feodal sisteme yerini bırakmıştır. Feodal sistemin çökmesi ile güçlü merkezi krallıklara bu yönetim geçmiş ve toprağa bağımlılık yerine ticari, sınaî ve zanaatın gelişmesiyle de burjuva ve işçi sınıfı doğmuştur. Monarşi ile burjuva arasında süren mücadeleler sonucunda merkezi monarşiler çökerek, parlamentoya geçiş sağlanmış ve klasik batı demokrasisi gün yüzüne çıkmıştır. İşçi sınıfının yoğun gayretleri sonucunda fikirselden sosyalist akım doğmuş olup, üretimin toplumsal gereksinimlere göre yapılması ve üretimin bölüşümünün demokratik bir metotla gerçekleşmesini ileri süren Sosyalist ve Marksist demokrasi görüşü gündeme gelmiştir. Bu süreç tarihsel olarak irdelendiğinde, toplumların gelişim seviyelerine göre demokrasi kuramına farklı anlamlar yüklenmiş ve değişik yönleriyle konumlandırılmıştır (Güvenç, 2021).

1.1. Demokrasinin Uygulanış Biçimleri

Her ulus, demokrasiyi kendi siyasi, askeri, hukuki, kültürel, ekonomik ve sosyal yapısına göre tanımlayarak yorumlamış ve uygulamıştır. Demokrasi uygulanış yönüyle çeşitli şekillerde meydana gelmektedir. Demokrasinin ilk nüvesinin görüldüğü eski Yunan Atina şehirlerinde uygulanan doğrudan demokrasi türünü günümüz koşullarında görme imkânı pek de mümkün değildir. Bu bağlamda, demokrasiyi uygulanış biçimi olarak sınıflandırmak ve izah etmek gerekmektedir. Halkın egemenliği kullanması yönüyle demokrasi, Doğrudan, Yarı Doğrudan, Yarı Temsili ve Temsili demokrasi olarak dört grupta sınıflandırılmıştır (Güvenç, 2021).

Doğrudan demokrasi, halkın egemenliği ilk elden, aracı koymadan kullanması olarak belirtilmektedir. Bu fikrin mimarı ve kökeni Jean-Jacques Rousseau'nun toplumsal sözleşmesine dayanmakta, egemenliğin devredilemeyeceği görüşüne yaslanmaktadır (Güvenç, 2020b). Doğrudan demokrasi de devlet için lazım olan bütün kararlar ilk elden halk tarafından alınmaktadır. Bu model, demokrasi idealine en yakın sistem olarak bahsedilmekle beraber, nüfusu kalabalık ülkeler yönünden pratikte uygulanması pek de mümkün görülmemektedir. Günümüzde doğrudan demokrasinin örnekleri sadece İsviçre'nin kimi kantonlarında uygulanmaktadır (Tunç, 2008).

Yarı doğrudan demokrasi, egemenliğin tecellisinin halk ile temsilciler arasında bölüştürüldüğü demokrasi modelidir. Bu modelde demokrasi, egemenliğin kullanımı açısından halkın seçtiği temsilcilere devredilmesi yönüyle temsili demokrasiye, halkoylaması gibi kullanılan yöntemlerle de doğrudan demokrasiye yaklaşmaktadır. Bu bağlamda yarı doğrudan demokrasi temsili demokrasi ile doğrudan demokrasinin birleşmesinden meydana gelmektedir. Yarı doğrudan demokraside, halk egemenliğini halkoylaması, halkın vetosu, halkın teşebbüsü ve temsilcilerin feshi araçlarıyla doğrudan iştirak etmektedir. Yarı doğrudan demokrasi, İtalya ve İsviçre'de uygulanmaktadır (Tunç, 2008).

Yarı temsili demokrasi, halkın yönetimle alakalı kararların alınmasına şahsen katılmadan, sadece bu kararların parlamentoda alınması yönlü etkide buldukları bir yönetim modelidir. Bu modelde, vatandaş, meclisin azledilmesi ve erken seçim, temsilcilerin azledilmesi, dilekçe hakkı, danışma ve halkoylaması ve siyasi grevle parlamentoyu etkileyerek kanuni düzenlemelerde etkinliğini gösterse de direkt yasama faaliyetlerinin içerisinde bulunmamaktadır (Varlık ve Ören, 2003).

Temsili demokrasi, halka ait olan egemenliğin, halkın seçtiği temsilciler vasıtasıyla kullanılmasıdır. Yurttaşların tümü yönetime şahsi olarak iştirak etmediklerinden, aralarından temsilciler seçmek suretiyle meclise göndermeleri temsili demokrasiyi ortaya çıkarmıştır. Temsili demokrasi de esas araç seçimlerdir. Seçmenler ile temsilciler arasındaki ilişki yalnızca seçim zamanlarında kurulsun da, dilekçe hakkı gibi yöntemlerle yurttaşın egemenliğe katılımının sağlanmasına çalışıldığı da gözlemlenmektedir. Temsili demokraside halk namına seçilen temsilci, yalnızca seçildiği bölgenin değil, tüm ülkenin temsilcisi pozisyonundadır. Temsili demokrasiyi günümüz koşullarında uygulayan ülkeler, ABD, Hollanda, Almanya, İngiltere, Japonya ve Türkiye bu modele örnek olarak verilebilir. Bu model, günümüzde uygulanan bir demokrasi yöntemidir. Temsili demokrasilerde siyasi partiler, seçim ve demokratik kitle örgütleri siyasal yapıların oluşumunu sağlamaktadır. Yurttaşın güvenli bir şekilde seçimlere katılması, teşkili sağlanan kurumların iyi işlemesiyle sağlanabilmektedir. Temsili demokrasi günümüzde en çok tercih edilen bir demokrasi modeli olmasına karşın, kimi problemleri de gözden kaçırılmamalıdır. Burada önemli olan husus, yurttaşın seçtiği temsilcileri defalarca inceleyebilmesi ve denetim altında tutabilmesine yönelik mekanizmaların oluşturulması gereklidir (Güvenç, 2021).

1.2. Demokrasinin Unsurları

Demokrasinin bir ülkede yerleşke sağlayabilmesi için demokrasinin unsurlarının da o ülkede bulunması gereklidir. Demokrasinin unsurları şu şekildedir.

Demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan partilerdir. Demokratik bir yönetimin işleyebilmesi için siyasi partilerin olması gerekli kılınmıştır. Partiler demokratik yönetimin temel faktörleri olmakta, birden fazla siyasi partinin bulunmasını da içermektedir (Yayla, 2016). Partiler demokrasinin

meşruluğa dayanan yolun kurumsal hale dönüşmüş halidir. Meşruiyetini halktan alan yönetimler bunu demokratik usullerle kurumsallaşmış partilerden almaktadır.

Demokraside düzenli aralıklarla yapılan, gizli oy ve açık sayım döküm ilkesini esas alan seçimlerin olmasını da gerekli kılmaktadır. Demokrasiler seçimler marifetiyle varlık göstermektedir (Köker, 2016: 3). Seçimlerin olmadığı yerlerde, tiranlık, diktatörlük, zorbalık barındıran yönetimler ve iktidarlar mevcuttur. Ancak her seçimin olduğu yerde de demokratik yönetimlerden söz edilemez. Genel olarak belirtilen seçimin olmadığı yerde demokrasi de mevcudiyet gösterememektedir.

Yurttaşlar, seçme ve seçilme hakkında yoksun bırakılamaz. Zira demokratik bir yönetimde bütün yurttaşlar hiçbir kısıtlamaya ve ayrıma tabi tutulmaksızın siyasi haklar yönünden eşittirler (Yayla, 2016: 156) Kimi vatandaşların seçme ve seçilme yönünden yoksun bırakılması, demokrasinin sekteye uğramasına sebebiyet vermekte yönetimde adilane bir meşruiyetin bulunmadığını da göstermektedir. Demokratik yönetimlerde, siyasi eşitlik her şeyden önce tüm kişileri kapsamalı yönetimin meşruluğunu ortaya koymalıdır.

Demokrasilerde muhalefetin varlığı da ayrı bir önem taşımaktadır. Bu itibarla, sadece siyasi yarışın aleni ve meşru olabildiği yerde demokrasi varlık gösterebilmektedir (Baştürk, 2011). Muhalefetten yoksun bir ülkede, yönetimdekiler hayatları boyu iktidarda kalabilmekte, sınırsız bir hükümlanlık sürebilmektedirler. Muhalefet bir ülkenin sigortası vazifesi görmektedir. Muhalefetin olmadığı bir yerde demokrasiden de bahsedilemez.

Demokrasilerde siyasi yönetimdekiler ebediyen iktidarda kalamaz. Siyasi iktidarların yönetimden gidebilmesinin yegâne yolu seçim yoluyla iktidarın değiştirilmesinden geçmektedir (Köker, 2016: 3). İktidarların seçim marifetiyle değiştirilebilmesi demokrasilerde azınlığın çoğunluk, çoğunluğunda azınlık olduğunu bizlere göstermektedir. Siyasal iktidarlar halka hesap verebilmelidir. Demokrasilerde çoğunluğun yönetimi esas olmakla birlikte azınlığın hakları da korunmalıdır. Yurttaşlar siyasi hakların yanında sendika kurma, seyahat özgürlüğü gibi sivil halklara da sahip olabilmelidirler. Ayrıca demokratik devletlerde yasama, yürütme ve yargı organları ayrı ellerde bulunması gereklidir. Demokrasinin unsurlarından son olarak da sivil toplum örgütlerinin güçlü ve etkili olması gerekmektedir. Demokrasiyle yönetildiğini iddia eden ülkelerin yukarı da bahsi geçen demokrasinin bütün unsurlarını taşıması gerekmektedir. Çünkü bu unsurlar bir bütündür. Bir tek unsuru dahi olmasa o ülkenin demokratik nitelik taşıdığından söz edilemez.

2. Hükümet Sistemleri

Günümüz koşullarında devletler üniter, federal ve bölgeselleşmiş devlet olarak üçe ayrılmaktadır. Bu itibarla yetkinin tek merkezde toplandığı, yasama gücünün bölüştürülmediği, siyasi birliğin tek yasama yönüyle sağlandığı, milleti ve ülkesiyle bölünmez bütünlüğün egemen olduğu siyasi rejimlere sahip devletler üniter yapıli devletlerdir. Hükümet sistemleri ise kuvvetler birliği ve ayrılığına göre biçimlenmektedir. Kuvvetler birliğinde, yürütme organında birleşme oluyorsa diktatörlük ve mutlak monarşi, yasama organında birleşme oluyorsa meclis hükümeti sistemi bulunmaktadır. Kuvvetler ayrılığına dayanan demokratik yönetim şekillerinde ise hükümetin oluşabilmesi için meclisin desteğine ihtiyaç duyulursa parlamenter hükümet sistemi, ihtiyaç duyulmazsa başkanlık sistemi, hem meclisin hem de başkanın desteğine ihtiyaç duyulursa yarı başkanlık sistemi olarak ifade edilmektedir (Turan 2018). Demokratik nitelik taşıyan ülkelerde yasama, yürütme ve yargı organları bütün olarak bir şahsın veya zümrenin bünyesinde birleşmemekte, ayrı olarak görev yapması esas alınmaktadır. Üç organda kuvvetler ayrılığıyla birlikte devlet içerisinde denge ve denetim mekanizmaları oluşturmaktadır.

2.1. Başkanlık Sistemi

2.1.1. Genel Olarak

Başkanlık sistemi, Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) ortaya çıkmış bir sistemdir. Devlet başkanının halk tarafından doğrudan doğruya seçilen, önceden belirlenen görev süresi içerisinde meclisin inisiyatifıyla görevden el çektirilemeyen ve atamasını yaptığı hükümetin de başı olan sisteme

başkanlık sistemi denilmektedir. Lijphart'a göre, bu sistemin iki esas özelliği bulunmaktadır. İlki, parlamentonun başkanı güvensizlik oyuyla istifaya zorunlu kılınmamasıdır. İkincisi başkanın halk tarafından doğrudan veya bir seçim heyeti vasıtasıyla seçilmesidir. Lijphart, bu iki esas özelliği esas almış ve 21 ülke üzerinde incelemelerde bulunarak, ABD, 1962 Anayasa değişikliği sonrası Fransa da ve Finlandiya da başkanlık sisteminin uygulandığını tespit etmiştir. Başkanlık sisteminde yürütme erkinin bütün yetkileri başkan tarafından kullanılmaktadır. Hükümet politikalarının belirlenerek uygulanmasıyla ilgili tüm yetki başkanda bulunduğu için siyasi sorumluluk da başkana aittir. Bu itibarla, başkanın parlamentoya kanun önerisinde bulunma ve bütçe hazırlama yetkileri olmayıp, bu yetkiler parlamento tarafından yapılmaktadır. Başkanın kabinesindeki bakanlar sekreter konumunda olup, başkan tarafından seçilerek emir ve talimatları doğrultusunda hareket etmektedir. Başkan kongreye karşı kullanabileceği yetkiler şunlardır. Kongreye rapor verme, mesaj gönderme, kongre tarafından kabul edilen kanunlarla ilgili veto hakkını kullanma ve olağanüstü durumlarda kongreyi toplantıya çağırma gibi yetkileri bulunmaktadır. Kongrenin de başkana karşı kullanabileceği yetkiler ise şunlardır. Yasa çıkarma, başkanın işlemlerine karşı soruşturma başlatma, başkanı suçlandırarak mahkûm etme, bütçeyi kabul etme, dış politika hususunda nihai karar makamı olarak karar verme ve başkanın yapacağı atamaları onaylama gibi yetkileri bulunmaktadır (Kahraman, 2012).

2.1.2. Başkanlık Sisteminin Temel Özellikleri

Başkanlık sisteminin temel özelliklerinden bahsedilmesi gerekirse, ilk olarak başkanın halk tarafından doğrudan veya dolaylı bir şekilde belirli bir süre için halk tarafından seçilerek iş başına gelmektedir. Fakat başkanın halk tarafından seçilmesi yeterli görülmemektedir. Çünkü Parlamento sisteminde de devlet başkanı halk tarafından seçilebilir. Başkanlık sistemi özelliğini taşıyabilmesi için, başkanın anayasanın kendisine verdiği yetkileri tam olarak fiilen de kullanabilmesi gerekmektedir. İkinci temel özellik organların birbirlerinden katı bir şekilde ayrılması gerekmektedir. Yasama ve yürütme organları birbirlerinden bağımsız olarak görev yapmakta, başkan da parlamentoya karşı sorumlu olmamaktadır. Üçüncü temel özellik yasama ve yürütme organları birbirlerinden bağımsız olduğundan, başkan parlamentoyu feshedemediği gibi, parlamento da başkanın görevine son verememektedir (Kılınç, 2016).

Dördüncü temel özellik başkan tamamen hükümeti kurma ve idare etme yetkisine haizdir. Başkan anayasaya dayanan yetkileri ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sistemde bir kişi hem yürütmenin içerisinde hem de yasama organında birlikte görev yapamamaktadır. Parlamento kanunları yapar, başkan da kanunlar kapsamında hükümet işlerini yürütür. Yasama ve yürütme arasında fren ve denge sistemi bulunmaktadır (Kahraman, 2012).

2.1.3. Başkanlık Sisteminin Faydalı Yönleri ve Sakıncalı Tarafları

Başkanlık sisteminin faydalarından ve sakıncalarından bahsedilmesi gerekmektedir. Faydaları şu şekildedir. Başkanlık sistemi organlar arasında uzlaşmayı gerekli kılar. Yürütmede istikrarı sağlar. Çünkü başkan parlamento tarafından görevine son verilmemekte, halk tarafından seçilmekte siyasi sorumlulukları da bulunmaktadır. Başkanlık sisteminin daha demokratik nitelik taşıdığı söylenebilir. Parlamento kendi kendine çalışmasına da olanak sağlar. Sakıncaları da şu şekildedir. Çifte meşruiyet sorunu yaşanmaktadır. Çünkü yasama ve yürütme organları halk tarafından ayrı ayrı seçilmektedir. Görevden alınamama problemi yaşanmaktadır. Başkanın hükümeti başarısız da olsa görev süresi bitimine kadar hiçbir organ tarafından görevden alınamamaktadır. Organlar arasında uzlaşmanın her zaman sağlanamamasına da gebecektir. Uzlaşma olmadığı zamanda sistem kilitlenmektedir. Siyasal hayatta da kutuplaşmalara neden olarak iktidar mücadelelerinin daha da çetin geçmesine sebebiyet vermektedir (Güler, 2018).

2.2. Parlamenter Sistem

2.2.1. Genel Olarak

Parlamenter sistem, yürütme organının yasama organının içerisinde meydana geldiği ve yürütme organının parlamentoya karşı siyasal sorumluluğunun bulunduğu demokratik anayasal hükümet şeklidir. Yürütme ve yasama organı arasında işbirliği organiktir ve işlevseldir. Kanun yapımı çalışmalarında işlevsel bir işbirliği görülmektedir. Şöyle ki, kanunlar hükümet tarafından hazırlanmakta ve parlamentoda görüşülüp kabul edilmektedir. Bununla beraber, kanunların uygulanabilmesi için de hükümetin işlemler yapması gerekmektedir. Hükümetin parlamentodan çıkması sebebiyle de organik işbirliği mevcuttur. Netice de bu işbirliğinden, başbakan ve bakanlar meclis içindeki çoğunluğundan çıkmakta, devlet başkanı da meclis tarafından seçilmektedir. Parlamenter sistemde yürütme erki başbakan ve bakanlar kurulu tarafından icra edilmektedir. Temel ilkeleri başbakan tarafından belirlenen hükümet politikaları, ortak sorumluluğa sahip bakanlar kurulunca yürütülmektedir. Devlet başkanının hükümet üzerinde herhangi bir sorumluluğu bulunmayıp, sembolik yetkileri vardır. Devlet başkanınca yapılan bütün işlemlerin yükümlülüğü, karşı-imza kuralı ile başbakan ve bakanlara yüklenmiştir (Kahraman, 2012).

2.2.2. Parlamenter Sisteminin Temel Özellikleri

Parlamenter sisteminin temel özelliklerinden bahsedilmesi gerekirse, ilk olarak yürütme çift başlıdır. Yürütme organı bir kişi ile kurul arasında bölüştürülmüştür. Yürütmenin kişi tarafını sembolik yetkileri olan devlet başkanı kurul tarafını ise bakanlar kurulu oluşturmaktadır. Bakanlar kurulu başbakan ve bakanlardan, devlet başkanı ise cumhurbaşkanı veya hükümdardan meydana gelmektedir. Devlet başkanı siyasi yönden sorumsuzken, bakanlar kurulu meclise karşı sorumludur. Bu sistemde devlet başkanı doğrudan halk tarafından seçilmemekte, bakanlar kurulu milletvekilleri içerisinde teşkilî sağlanmaktadır. İkinci temel özellik, yürütme organının göreve geliş şeklidir. Yürütmenin ilk kanadı olan devlet başkanı monarşilerde veraset yoluyla, cumhuriyetlerde ise meclis vasıtasıyla belirlenir. İkinci kanadı olan bakanlar kurulu ise meclis vasıtasıyla çeşitli yöntemlerle belirlenmektedir. Bu durum parlamenter sistemde çift başlı olan yürütmenin belirlenmesinde halkın doğrudan tesiri bulunmamaktadır. Çünkü devlet başkanı ile bakanlar kurulunun teşkilî meclis tarafından sağlanmaktadır. Üçüncü temel özellik ise devlet başkanının siyasi olarak sorumsuz olmasıdır. Bakanlar kurulunun meclise karşı siyasal sorumluluğu bulunmaktayken, devlet başkanının böyle bir sorumluluğu yoktur. Bu itibarla parlamenter sistemde, devlet başkanının göreve geliş yöntemi nasıl olursa olsun meclis tarafından azledilememektedir. Fakat buradan devlet başkanının her ne olursa olsun hiçbir şekilde dokunulamayacağı anlaşılmalıdır. Çünkü devlet başkanını azledemeyen parlamento kimi yollarla hukuki yollarla değil ruhen devlet başkanını istifaya zorlayabilmektedir (Kılınç, 2016).

Dördüncü temel özellik, yürütme organının içerisinde bakanlar kurulunun parlamentoya karşı bireysel ve kolektif sorumluluk taşınmasıdır. Beşinci temel özellik ise yürütme organının parlamentoyu feshetme yetkisine sahip olmasıdır. Belirli bir dönem için seçilen parlamentonun, süresi dolmadan seçimlerin yenilenmesi suretiyle varlığının sona erdirilmesidir (Kahraman, 2012).

2.2.3. Parlamenter Sisteminin Faydalı Yönleri ve Sakıncalı Tarafları

Parlamenter sistemin faydalarından ve sakıncalarından bahsedilmesi gerekmektedir. Faydaları şu şekildedir. Parlamenter sistemin esasî rejimde kilitlenmeleri önleyecek mekanizmaların mevcudiyetidir. Çünkü yürütme ve yasama organları arasında herhangi bir kriz çıkması hali genel itibarıyla düşüktür. Krizin çıkması halinde bile fesih ve güvensizlik oyu gibi çözüm yolları bulunmakla beraber, krizin devam etmesi halinde erken seçim yoluyla demokratik sistem kurtarılmaktadır. Fesih ve güvensizlik oyu gibi çözüm yollarıyla tikanıkların giderildiği gibi faydalarından dolayı parlamenter sistemde esnek ve çözüm üretilebilir bir sistem olarak görülmektedir. Bu sistem, uzlaşmacı ve paylaşımcı bir yapıya haizdir. Çünkü hükümet olan her şeyi elde edemez.

Hükümetin görevini devam ettirebilmesi için parlamentonun güvenine bağlı kılınmıştır. Ayrıca koalisyon hükümetleri aracılığıyla birçok siyasi parti hükümette yer alma imkânına sahiptir. Muhalefet partileri de yasama çalışmalarına ve hükümetin denetlenmesine iştirak ederek sistemden dışlanmamaktadır. Nihayetinde devlet başkanının da parlamenter sistemde kriz zamanlarında uzlaştırıcı bir etkisi bulunarak, arabuluculuk rolünü üstlenmektedir. Parlamenter sistemin sakıncaları da şu şekildedir. Parlamenter sistemde, hükümetler parlamentonun güvenine dayanmaktadır. Zira parlamento hükümeti her zaman görevden alabilme ihtimali bulunmaktadır. Bu bağlamda, hükümetler de istikrar olabilme ve bunu devam ettirebilme problemiyle sürekli karşılaşmaktadır. Örneğin Türkiye’de sadece 1961 ile 1981 yılları arasında 21 tane hükümet kurulmuştur. Parlamenter sistemde, hükümetlerin istikrarsızlıkları askeri darbe gibi demokrasi yönlü gelişmeler de olumsuzluğa sebebiyet vermektedir. Bu sistem, hükümetlerin etkinliği zayıf, düşük profilli hükümetlere de neden olmaktadır. Koalisyonlarda hükümetlerin icraatta bulunmaları çok zayıf olmakta ve sorumluluk olarak da ortaklar birbirlerini devamlı suçlamakta, bu durumda yönetimin zafiyetini göstermektedir (Çağlar, 2017).

2.3. Yarı-Başkanlık Sistemi

2.3.1. Genel Olarak

Yarı-başkanlık sistemi, parlamenter sistemle başkanlık sisteminin arasında bir hükümet sistemi olup, her ikisinin özelliğini de içerisinde barındırmakta, melez bir sistem olarak da anılmaktadır. Yarı-başkanlık sisteminde, devlet başkanı direkt olarak halk tarafından seçilmekte ve güçlü yetkilere haiz olmakla başkanlık sistemini anımsatmaktadır. Parlamento içerisinden çıkan ve onun güvenine dayanan, başbakan ile bakanlar kurulunun mevcudiyetiyle de parlamenter sistemi anımsatmaktadır. Yarı-başkanlık sistemi çift başlıdır. Yürütmenin yetkileri, devlet başkanıyla başbakan tarafından bölüştürülmüştür. Çift otorite meydana getirmektedir. Bu sistemde, devlet başkanının hususi yürütme yetkileri bulunmakla, başbakan ve bakanlar kuruluna ise ikincil yetkiler tevdi edilmiştir. Hususiyetle devlet başkanı, dış politikada, milli savunmada, kimi üst düzey kamu yöneticilerinin atamalarında ve olağanüstü hallerde önemli yetkilerle donatılmıştır. Devlet başkanı, bakanlar kuruluna başkanlık ederek mühim kararlar alabilmektedir. Başbakanın başkanlığında bakanlar kurulunun toplanabilmesi için de devlet başkanından yazılı izin alınması gerekir, toplantılar rutin ve önemsiz işler üzerinedir. Hükümetin alabileceği önemli kararlar kararnameyle devlet başkanına sunulmaktadır. Devlet başkanı yarı-başkanlık sisteminde sembolik olarak değil icrai yetkilerle iş başındadır (Kahraman, 2012).

2.3.2. Yarı-Başkanlık Sisteminin Temel Özellikleri

Yarı-başkanlık sisteminin temel özelliklerinden bahsedilmesi gerekirse, ilk olarak devlet başkanının halk tarafından seçilmesidir. Bu yönüyle, başkanlık sisteminde olduğu gibi demokratik meşruiyete dayanan düalist bir yapıyı sergilemektedir. İkinci temel özellik, devlet başkanının hususi yetkilerle donatılmasıdır. Başkan yetkilerle güçlendirilmesi sistemin gereklerindedir. Üçüncü temel özellik ise, bakanlar kurulunun yasama güvenine tabi kılınması, devlet başkanının yasamayı feshetmesi yahut yasama yetkisine haiz olması veya her iki yetkiyi de elinde bulundurmasıdır (Kılınç, 2016).

2.3.3. Yarı-Başkanlık Sisteminin Faydalı Yönleri ve Sakıncalı Tarafları

Yarı-başkanlık sisteminin faydalarından ve sakıncalarından bahsedilmesi gerekmektedir. Faydaları şu şekildedir. Başkanlık sisteminde, başkanın halk tarafından desteğini kaybetmesi halinde dahi görevinden azledilemezken, yarı-başkanlık sisteminde, yürütme organı düalist yapıda olduğundan Başbakan’ın gensoruyla görevden azledilmesi mümkün olmakta, devlet başkanının da parlamentoyu azledebilmesiyle birlikte düşünüldüğünde yarı-başkanlık sisteminin esnek bir yapıda olmasına imkân tanımaktadır. Başkanlık sisteminde yeniden seçilme yasakları başkanın halka hesap verebilirliğini zayıflatmakta, yarı-başkanlık sisteminde ise özellikle Fransa’da başkanın birden çok seçilebilmesi hususunda bir sınırlamaya tabi tutulmaması bu sistemde katılığa da yol açmamaktadır. Yarı-başkanlık

sistemi, sistemdeki tıkanıklıkları önleyici bir mekanizmaya haizdir. Bu durumu, nöbetleşe otoritenin güçlendirilmesiyle sağlandığı iddia edilmektedir. Çünkü yürütmenin zayıf kanadı devlet başkanlığına ulaşabildikleri takdirde aynı güçlü otoriteyle yönetme yetkisine haiz olacaklardır. Devlet başkanı güçlü konumu düşünüldüğünde hakiki anlamda tarafsızlığı sağlayabilirse sistemde tıkanıklıklar yaşanmamaktadır. Yarı-başkanlık sisteminin sakıncaları da şu şekildedir. Yarı-başkanlık sisteminde, yasama ve yürütme halk tarafından seçildiğinden çıkması muhtemel krizlerde her iki tarafında kendisini meşru görmesi sebebiyle, sistemde tıkanıklıkların yaşanmasına neden olmaktadır. Devlet başkanının ayrı bir siyasi partiden, parlamentonun da ayrı bir siyasi partiden seçildiği göz önüne alındığında çıkması muhtemel krizlerde devlet başkanı meclisi azledebileceği gibi yenilenecek seçimlerde de benzer bir meclis çoğunluğu karşısına çıkması durumunda sistem krizi çıkmakta, çoğunlukla da bu durum askeri darbeler zemin hazırlamaktadır (Polater, 2014).

3. Seçme Yöntemleri ve Seçim Sistemleri

Modern devletin meşru yönetim şekli demokrasidir. Demokrasinin modern yöntemi ise nüfusun kalabalıklaşmasıyla birlikte doğrudan yapılamamakta temsili olarak uygulanmaktadır. Demokrasinin modern yönetim şekli ise temsili demokrasi olduğuna göre, seçim zannedildiği gibi yalnızca yöneticileri seçme veya seçilenlerin yönetimine onayı verme olarak değerlendirilemez. Seçimin gerçek anlamda seçim olabilmesi, demokrasinin mevcudiyeti yönünden zorunludur ki, keza devlet yönetimi de demokratik seçimlerle meşruiyet kazanmaktadır. Modern demokratik nitelik taşıyan ülkelerde seçimin vazgeçilmezliği belirtildikten sonra, seçim sistemleri dar ve geniş anlamda ortaya konulması gerekmektedir. Geniş anlamda seçim sistemi; seçme-seçilme yeterliliği, adaylıklar, oy verme ve tasnif işlemleri, seçimlerin yönetimi ve denetimi hususlarını kapsamaktadır. Dar anlamda seçim sistemi ise; seçmenlerin oylarının meclis sandalyelerine dönüştürülmesi hususunu içermektedir ki, nispi temsil, çoğunluk, karma seçim sistemleri, basit, mutlak, barajlı yahut barajsız gibi çok sayıda çeşitliliği barındırmaktadır (Köker, 2006). Seçim sistemleri çoğunluk, nispi temsil ve karma seçim olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Ayrıca her seçim sisteminin kendisine has seçme yöntemleri bulunmaktadır. Bu yöntemler ülkelerin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik şartlarına göre değişim göstermektedir. Seçme yöntemleri, seçim sistemlerine göre de değişiklik arz etmektedir. Çoğunluk sisteminde seçme yönteminin ayrıldığı esas nokta, seçimin tek adlı mı, yoksa listeli mi olacağı hususudur. Nispi temsil sistemindeyse, sadece liste yöntemi uygulanabilmektedir. Bu bağlamda, seçimler tek mi veya iki turlu mu olacağı konusu çoğunluk sisteminde geçerlilik göstermekte, nispi temsilde ise uygulanamamaktadır (Özgül, 2002).

3.1. Seçme Yöntemleri

3.1.1. Dar Bölge Yöntemi (Tek Adlı Seçim)

Ülkenin her seçim çevresinden bir temsilcinin seçildiği yöntem dar bölge/tek adlı seçim olarak adlandırılmaktadır. Seçime iştirak eden her parti, her seçim çevresinde bir tane aday ismi gösterebilmekte, seçmenler de yalnızca bir aday için oy kullanmaktadır. Örnek vermek gerekirse bu sistemin ilk beşiği olan İngiltere’de Avam Kamarası üye sayısı kadar seçim çevresine ayrılmıştır. Başka bir örnek olarak Türkiye’de kaç tane milletvekili varsa, milletvekili sayısınca seçim çevresi oluşturulmaktadır (Türk, 2006). Dar bölge seçme yöntemi tek turlu, iki turlu, tercihli oylu ve devredilen oy olarak ayrılmaktadır.

3.1.1.1. Tek Turlu (Basit)

Bu sistemin beşiği olan İngiltere’de genel kabul görmüş bir sözle “*çizgiyi ilk geçen, en çok oy alan, sandalyeyi kazanır*” deyişle de belirtilen yöntemden denir. Seçmenler tek turda bir defa oy kullanmasının yeterli olduğu ve en çok oy alan adayın da seçimi kazandığı seçme yöntemidir. Bu

yönteme tek turlu çoğunluk sistemi veya dar bölge basit çoğunluk sistemi de denilmektedir (Türk, 2006)

3.1.1.2. İki Turlu

Fransa'da halen uygulanmakta olan yönteme göre, her seçim çevresinden, meclise tek aday seçilmektedir. İlk turda geçerli oyların salt çoğunluğunu yani yarısından bir fazlasını adaylardan hiçbiri elde edemezse, belirli bir süre sonra ikinci tur oylama yapılmakta, ikinci oylama da basit çoğunluğu elde eden adayın seçimi kazandığı seçime iki turlu seçme yöntemi denilmektedir (Özgül, 2002).

3.1.1.3. Tercihli Oylu

Avustralya'da uygulanan bir yöntemdir. Bu yöntemde, seçmenler, seçilmesini istedikleri adayları tercihlerinin sırasına göre 1,2,3,4... şeklinde numaralandırmaktadır. Oyların tasnifinde seçmenin ilk tercihleri dikkate alınarak yapılmaktadır. Örneklendirme yapılırsa, 10.000 geçerli oyun kullanıldığı bir seçim çevresinde Ali, Burak, Cemal ve Davut adaydır. Adayların birinci tercih oy dağılımı şu şekildedir.

Ali 1200 geçerli oy,

Burak 3500 geçerli oy,

Cemal 4500 geçerli oy

Davut 800 geçerli oy almıştır. Salt çoğunluk ise 5001'dir.

Görüldüğü üzere 5001 üzere oy alan aday bulunmadığından dolayı en az birinci tercih oyu alan aday Davut seçimi kaybetmiştir. Davut'un 2. Tercih oylarının diğer adaylara dağılımı ise şu şekildedir.

Burak 180 oy,

Cemal 600 oy ve Davut'un oy pusulasındaki ikinci tercihte bulunmadığı 20 oy'da bulunmaktadır.

Böylelikle toplam oy değerlendirmesinde

Burak $3500 + 180 = 3680$

Cemal $4500 + 600 = 5100$ oy olduğundan Cemal salt çoğunluğu sağladığı için bu seçme yönteminde seçimi kazanmış olacaktır (Özgül, 2002).

3.1.1.4. Devredilen Oy

Bu yöntemin en önemli hususiyeti, adayların, oylarını kimi durumlarda başka bir adaya devrini yapılabildiği seçme yöntemidir. Her seçim çevresinden her parti tek aday gösterebilmektedir. Seçim çevrelerinin her birinde salt çoğunluğu elde eden aday seçimi kazanmaktadır. Fakat salt çoğunluğu sağlayamayan bir aday, başka bir seçim bölgesindeki kendi partisinden bir veya birkaç adaya oylarını devredebilmektedir (Özgül, 2002).

3.1.2. Listeli Seçim

Her seçim çevresinden bir değil de birden fazla adayın seçilebilmesi için listeler kullanılarak uygulanan seçme yöntemine listeli seçim denilmektedir. Her parti seçilecek milletvekili âdeti kadar ismi belirleyerek adaylar listeler halinde seçmene sunulmaktadır. Seçmenler adayların yer aldığı parti listelerini iki farklı şekilde kullanmaktadır. İlki sabit liste, ikincisi ise karma listedir. Seçmenler liste üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmaksızın aday listesini olduğu gibi kullanması sabit/blok listedir.

Seçmenler listedeki adaylardan bir bölümünü çizip, yerlerine başka adayları yazarak kullanmasına da karma liste denilmektedir (Türk, 2006).

3.2. Seçim Sistemleri

Seçim sistemleri genelinde “*temsilde adalet*” ve “*yönetimde istikrar*” kaidelerinden birisine ağırlık vermektedir. Bu bağlamda, çoğunluk sistemleri yönetimde istikrarı benimserken, nispi temsil sistemleri ise temsilde adaleti benimsemektedir. Belirtilen iki kaide temelinde birbirlerinin karşısındadır ve ters yönde işlerlik göstermektedirler. Temsilde adalet ve yönetimde istikrarı birlikte uygulamaya çalışan kimi ülkelerde ise karma seçim sistemleri uygulanmaktadır (Türk, 2006).

3.2.1. Çoğunluk Seçim Sistemi

Seçim tarihinde ilk defa kullanılan ve oldukça kolay bir sistemdir. Çoğunluk sisteminde, bir seçim çevresinde seçmen tarafından kullanılan geçerli oyların çoğunluğunu alan aday veya parti o seçim çevresindeki temsilciliği veya temsilciliklerin bütününe almaya hak kazanmaktadır. “*Önde bitiren yarıyı kazanır*” deyiimiyle özdeşleşmiş bir sistem olup, en çok oyu elde eden adayın seçimi kazanması olarak da belirtilmektedir. Çoğunluk sistemi, yerel seçimlerde ve meclis seçimlerinde kullanılabilir (Aydoğdu, 2015b). Çoğunluk sistemi üç farklı şekilde uygulanmaktadır.

3.2.1.1. Basit Çoğunluk (Nispi Çoğunluk)

Bir seçim çevresinde aday veya listenin seçilmesi için herhangi bir oran veya miktarın şart koşulmadığı yarışmalar arasında en çok oyu alan adayın kazandığı yöntemdir. Örneklendirme yapılırsa, 10.000 geçerli oyun kullanıldığı bir seçim çevresinde K, L, M ve N partisi seçime iştirak etmektedir. Partilerin oy dağılımı şu şekildedir.

K Partisi 1000 geçerli oy

L Partisi 1500 geçerli oy,

M Partisi 1400 geçerli oy

N Partisi 1600 geçerli oy almıştır. Bu sisteme göre N Partisinin adayı veya listesi seçimin galibidir (Özgül, 2002).

3.2.1.2. Mutlak Çoğunluk (Salt Çoğunluk)

Bir seçim çevresinde adayların veya listelerin seçimleri kazanabilmesi için geçerli oyların yarısından bir fazlasını almaları gerekli yöntem mutlak çoğunluk yöntemi denmektedir. Bu yöntem, basit çoğunluk yöntemine göre seçmenlerin yönelimlerini daha gerçekçi bir şekilde yansıtmaktadır. Mutlak çoğunlukta, geneli itibarıyla seçimler ilk oylamada salt çoğunluk elde edilemediğinden, seçimler ikinci oylamaya kalmaktadır. İkinci oylamada istenilen çoğunluk ise basit çoğunluktur. Mutlak çoğunluğa örnek verilmesi gerekirse, 5 adayın katıldığı seçimde kullanılan geçerli oy 20.000 ise 10.001 oyu alan aday seçimi kazanmaktadır (Koçak, 2019).

3.2.1.3. Mevsuf Çoğunluk (Nitelikli Çoğunluk)

Bir seçim çevresinde adayların veya listelerin seçimleri kazanabilmesi için, öncesinde kanunlarda belirlenen salt çoğunluğun üzerinde bir oranda (2/3, 3/4, 7/10) oy alınmasını gerekli kılan sisteme mevsuf çoğunluk yöntemi denilmektedir. Örneklendirme yapılırsa, 10.000 geçerli oyun kullanıldığı bir seçim çevresinde 2/3 oranı şart koşulmuşsa, seçimi kazanabilmek için 6.667 geçerli oy alınması gereklidir. Çoğunluk sisteminin bu uygulama şekli parlamento seçimlerinde tercih

edilmemekte, üst düzey kamu yöneticilerinin belirlenmesinde, anayasa değişikliklerinde kullanılan bir yöntemdir (Özgül, 2002).

3.2.1.4. Çoğunluk Sisteminin Değerlendirilmesi

Çoğunluk sistemleri oldukça kolay, karmaşık hesap işlemleriyle uğraştırmayan seçim sistemidir. Seçmen tarafından oy kullanımı ve sonucu açısından son derece anlaşılırdır. Bu sebeple seçmen, sistemin basitliğinden iktidar olmasını istediği partiye oy vermektedir. Bu sistemde yarar ilkesi öncelikli olup, en hususi tarafı tek bir partinin iktidar olmasını sağlamaya yöneliktir. Genellikle seçimlerde iki parti iktidar için yarışmakta, bu iki partinin muhalefet ve iktidar olarak yer değiştirdiği bir siyasal yapılanmaya da neden olmaktadır. Yönetimde istikrarı öngörmekte, en sakıncalı tarafı da kimi zaman çok adaletsiz sonuçlara sebebiyet vermektedir (Türk, 2006).

3.2.2. Nispi Temsil Seçim Sistemi

Nispi temsil seçim sistemi, siyasi partilerin seçimlerde elde ettikleri oyları oranında mecliste temsil edilmelerini sağlayan bir sistemdir. Bu sistemde temsilde adalet ilkesi benimsenmiştir. Çoğunluk sisteminde, her seçim çevresinden bir temsilci seçilmekteyken, nispi temsil sisteminde her seçim çevresinden birden fazla temsilci seçilmektedir. Bu bağlamda, seçim çevreleri her vakit çok adlı, geniş bölgeli ve liste usulü uygulanmaktadır. Nispi temsil de listelerdeki adayların sıralamaları ayrı bir önem taşımaktadır. Zira her partinin aday listelerindeki o partinin elde ettiği temsilci sayısı kadar aday, oradaki sıralamaya göre temsilci seçilmektedir (Türk, 2006). Nispi temsil seçim sisteminin uygulamaları; d'Hondt, Klasik Sainte-Lague, Sainte İskandinav Versiyonu ve Türk Sistemidir.

3.2.2.1. d'Hondt Sistemi

d'Hondt sisteminde, seçim çevresinden elde edilen oyların bölüştürülmesi işleminden sonra açığa kalan temsilcilik veya artık oy problemi bulunmamaktadır. Tespit edilen seçim çevresindeki temsilciliklerin parti listeleri veya bağımsız adaylar arasında bölüştürüldüğü d'Hondt sistemi şu şekildedir. Her bir partiye adayların elde ettikleri geçerli oylar alt alta yazılmaktadır. Daha sonrasında bu oylar, seçim çevresinden seçilecek temsilci adetine kadar sırasıyla 1'e,2'ye,3'e ... bölünmektedir. Bu işlemin bitimine müteakip elde edilen sayılar büyükten küçüğe doğru sıralanmakta ve temsilcilikler bu sıralamaya göre partilere ve bağımsız adaylara dağıtılmaktadır. Örneklendirme yapılırsa; Çorum ili seçim çevresinde 4 temsilci seçilmekte ve 300.000 geçerli oy kullanılmıştır. X Partisi 150.000 geçerli oy, Y Partisi 90.000 geçerli oy ve Z Partisi 60.000 oy almış olsun.

X Partisinin 150.000 geçerli oyu, 4 temsilci sayısına kadar bölünür.

1'e (150.000), 2'ye (75.000), 3'e (50.000) ve son olarak 4'e (37.500) bölünür.

Y Partisinin 90.000 geçerli oyu, 4 temsilci sayısına kadar bölünür.

1'e (90.000), 2'ye (45.000), 3'e (30.000) ve son olarak 4'e (22.500) bölünür.

Z Partisinin 60.000 geçerli oyu, 4 temsilci sayısına kadar bölünür.

1'e (60.000), 2'ye (30.000), 3'e (20.000) ve son olarak 4'e (15.000) bölünür.

d'Hondt sistemine göre 4 temsilcilik için partilerin elde ettikleri en büyük 4 büyük oy tespit edilmektedir. Buna göre X Partisi 150 bin oy ile 1 temsilci, Y Partisi 90 bin oy ile 1 temsilci, X Partisi 75 bin oy ile 1 temsilci ve Z Partisi 60 bin oy ile 1 temsilci olmak üzere, X Partisi 2 temsilci, Y ve Z Partileri 1'er temsilci kazanmıştır (Koçak, 2019)

3.2.2.2. Klasik Sainte – Lague Sistemi

d'Hondt sisteminde küçük partilerin aleyhine olan sonuçların ortadan kaldırılmasına yönelik geliştirilen seçim sistemidir. d'Hondt sistemine benzerlik göstermektedir. Aralarındaki nüans bölme işlemindeki bölen sayılarının dizilişindedir. Bu sistemde partiler veya bağımsız adayların aldıkları oylar sadece tek sayılı bölenlerle 1'e, 3'e, 5'e, ... bölünmektedir. Bölme işleminden sonra sayılar büyükten küçüğe doğru sıralanır ve temsilcilikler bu sıralamalar esas alınarak dağıtımı yapılır. Örneklendirme yapılırsa; Çorum ili seçim çevresinde 4 temsilci seçilmekte ve 300.000 geçerli oy kullanılmıştır. X Partisi 150.000 geçerli oy, Y Partisi 90.000 geçerli oy ve Z Partisi 60.000 oy almış olsun.

Partilerin aldıkları oylar (1, 3, 5, 7'ye...) şeklinde sayılara bölünmektedir.

X Partisinin 150.000 geçerli oyu,

1'e (150.000), 3'e (50.000), 5'e (30.000), 7'ye (21.428) bölünür.

Y Partisinin 90.000 geçerli oyu,

1'e (90.000), 3'e (30.000), 5'e (18.000), 7'ye (12.857) bölünür.

Z Partisinin 60.000 geçerli oyu,

1'e (60.000), 3'e (20.000), 5'e (12.000) 7'ye (8.571) bölünür.

Klasik Sainte- Lague sistemine göre 4 temsilcilik için partilerin elde ettikleri en büyük 4 büyük oy tespit edilmektedir. Buna göre X Partisi 150 bin oy ile 1 temsilci, Y Partisi 90 bin oy ile 1 temsilci, Z Partisi 60 bin oy ile 1 temsilci ve X Partisi 50 bin oy ile bir temsilci olmak üzere, X Partisi 2 temsilci, Y ve Z Partileri 1'er temsilci kazanmıştır (Aydoğdu, 2015b).

3.2.2.3. Sainte-Lague İskandinav Versiyonu

İskandinav ülkeleri, klasik sainte-lague sisteminin küçük partilerin mecliste temsil keyfiyetini fazlasıyla artırdığını belirterek, istikrarı ön planda tutmak amacıyla ilk bölme 1.4 olarak belirlemişlerdir. Bu sistemde bölen sayılarının dizilişi şu şekildedir. İlk önce 1.4'e, 3'e, 5'e, 7'ye... Şeklinde bölünmektedir. Bölme işleminden sonra sayılar büyükten küçüğe doğru sıralanır ve temsilcilikler bu sıralamalar esas alınarak dağıtımı yapılır. Örneklendirme yapılırsa; Çorum ili seçim çevresinde 4 temsilci seçilmekte ve 300.000 geçerli oy kullanılmıştır. X Partisi 150.000 geçerli oy, Y Partisi 90.000 geçerli oy ve Z Partisi 60.000 oy almış olsun.

Partilerin aldıkları oylar (1.4, 3, 5, 7'ye...) şeklinde sayılara bölünmektedir.

X Partisinin 150.000 geçerli oyu,

1.4'e (107.142), 3'e (50.000), 5'e (30.000), 7'ye (21.428) bölünür.

Y Partisinin 90.000 geçerli oyu,

1.4'e (64.285), 3'e (30.000), 5'e (18.000), 7'ye (12.857) bölünür.

Z Partisinin 60.000 geçerli oyu,

1.4'e (42.857), 3'e (20.000), 5'e (12.000), 7'ye (8.571) bölünür.

Sainte- Lague İskandinav versiyonunda 4 temsilcilik için partilerin elde ettikleri en büyük 4 büyük oy tespit edilmektedir. Buna göre X Partisi 107.142 oy ile 1 temsilci, Y Partisi 64.285 oy ile 1 temsilci, X Partisi 50 bin oy ile 1 temsilci ve Z Partisi 42.857 oy ile 1 temsilci olmak üzere, X Partisi 2 temsilci, Y ve Z Partileri 1'er temsilci kazanmıştır. Temsilcilik sayısının daha fazla olması halinde Z Partisinin diğer partilere oranla temsilcilikte şansının daha düşük olacağı görülecektir (Özgül, 2002).

3.2.2.3. Türk Sistemi

Türk sisteminde bir yönüyle Sainte-Lague sisteminde yapılmak istenilenin tam tersi yapılmaktadır. Klasik sainte küçük partilerin parlamentoda temsil keyfiyetini artırırken, Türk sisteminde büyük partilerin temsil oranı yükseltilmektedir. Bu sistemde bölünmelerin 1,5'ten başlayarak yarımşar aralıklarla 1,5-2-2,5-3-3,5... şeklinde bölünmektedir. Bölme işleminden sonra sayılar büyükten küçüğe doğru sıralanır ve temsilcilikler bu sıralamalar esas alınarak dağıtımı yapılır. Örneklendirme yapılırsa; Çorum ili seçim çevresinde 4 temsilci seçilmekte ve 300.000 geçerli oy kullanılmıştır. X Partisi 150.000 geçerli oy, Y Partisi 90.000 geçerli oy ve Z Partisi 60.000 oy almış olsun.

Partilerin aldıkları oylar (1.5, 2, 2.5, 3 ve 3.5...) şeklinde sayılara bölünmektedir.

X Partisinin 150.000 geçerli oyu,

1.5'e (100.000), 2'ye (75.000), 2,5'e (60.000),3'e (50.000) bölünür.

Y Partisinin 90.000 geçerli oyu,

1.5'e (60.000), 2'ye (45.000), 2,5'e (36.000), 3'e (30.000) bölünür.

Z Partisinin 60.000 geçerli oyu,

1.5'e (40.000), 2'ye (30.000), 2,5'e (24.000),3'e (20.000) bölünür.

Türk Sisteminde 4 temsilcilik için partilerin elde ettikleri en büyük 4 büyük oy tespit edilmektedir. Buna göre X Partisi 100 bin oy ile 1 temsilci, yine X Partisi 75 bin oy ile 1 temsilci, Y Partisi 60 bin oy ile 1 temsil ve X Partisi 60 bin oy ile 1 temsilci olmak üzere, X Partisi 3 temsilci ve Y Partisi 1 temsilci elde etmiş Z Partisi herhangi bir temsilcilik elde edememiştir (Türk, 2006).

3.2.2.4. Nispi Temsil Sisteminin Değerlendirilmesi

Çoğunluk sisteminde toplumun büyük bir kesimi temsil edilemediğinden, bu duruma bir tepki olarak nispi temsil sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Nispi temsilin esası her partinin oyu oranında temsil edilmesine dayandırılmakta, temsilde adaletin olmasına yönelik bir sistemi esas almaktadır. Esasında bu sistem demokrasilerde halk tarafından yönetim anlayışı gereği farklı görüşlerdeki partilerin mecliste yer almasını sağlamakta, hiçbir oy heba edilmeyerek temsilciler kalmamaktadır. Seçmen istediği parti veya adaya oy verdiğinde mecliste temsil edileceğinin bilincinde olarak seçimlere iştirak edecektir. Nispi temsil sisteminde seçimlere blok liste halinde girilmesinin seçmeni partisinden ve seçimden uzaklaştıracağı düşünülse de, ön seçim yöntemi ile teşkili kılınan aday sıralamaları da bu problemi ortadan kaldıracaktır. Temsilde adalet, siyasi partilerin sayısını da artırmaktadır. Meclislerde aşırı oranda temsile dayanan çok fazlasıyla siyasi partiler yer edinmektedir. Bu sistemin en büyük sorunlarından birisidir (Koçak, 2019).

3.2.3. Karma Seçim Sistemi

Nispi temsil ile çoğunluk sisteminin sakıncalarını gidermeye yönelik ilk çalışmalar, bu iki sistemin çeşitli karmaları üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Çoğunluk ve nispi temsil sisteminin ikisinin de eşit derece kullanılmaya çalışıldığı bir sistem ortaya çıkmıştır. Karma seçim sisteminin uygulandığı ülke Almanya'dır. İkinci dünya savaşından sonra Almanya seçim sistemi, nispi temsil ile dar bölge çoğunluk yöntemini uygulamaktadır. Almanya'da seçmenlerin iki adet oyu bulunmakta, ilkini bölgesindeki adaya, ikincisini parti listesine vermekte, bu iki oyu tek oy pusulası üzerinde kullanmaktadır. Seçmenlerin kullandığı ilk oy, kendi seçim çevrelerindeki tek adaylar içindir. Bu oyların değerlendirilmesi çok kolaydır. İkinci oyların parlamentoda teşkili sağlanacak olan siyasi partilerdir. İkinci oylamanın hesaplamasında parti listelerine verilen oylar d'Hondt sistemine göre yapılmaktadır (Türk, 2006).

4. Türk Anayasalarında Uygulanan Hükümet ve Seçim Sistemleri

4.1. Türk Anayasalarında Uygulanan Hükümet Sistemleri

1876 yılından günümüze değin anayasalarda kabul edilen hükümet sistemleri kısaca şu şekildedir.

1876 Kanun-u Esasi; bu anayasanın iki meclisli bir yapısı bulunmasına rağmen kanunların yürürlüğe girmesinde hükümdarın onayına tabi olması ve hükümdarın meclisi azledebilmesi gibi yetkilerden dolayı bu anayasal düzende meşruti monarşi kurulamamıştır. Ortada çift başlı yürütme organı olmasına rağmen hükümdarın parlamentoyu feshetme gibi güçlü yetkileri bulunması nedeniyle bu anayasa parlamenter sistem özelliği de göstermemektedir. Bu itibarla, 1876 Kanun-u Esasinin ilk hali *mutlak monarşi sistemi* olarak ifade edilmektedir (Erat, 2015).

1909 Anayasa değişikliği; 1876 Kanun-u Esasinin yetersiz olan yasama ve yürütme organları demokratikleştirilmeye çalışılmış, kuvvetler arasındaki ilişkiler parlamenter sisteme yönelik yumuşak, işbirliğine dayalı fakat parlamentoyu daha da güçlendirecek şekilde düzenlenmiştir. Bu bağlamda 1909 Anayasa değişikliğiyle birlikte, anayasa *meşruti monarşi sistemi* olduğu belirtilebilir (Küçük, 2013).

1921 Teşkilat-ı Esasiye; kuvvetler birliğine dayanan bu anayasada, Büyük Millet Meclisi yeni devletin kuruculuk vasfını üzerinde taşımasından dolayı yasama ve yürütme yetkilerinin tümünü bünyesinde toplamıştır. Bu bağlamda hükümet sistemi olarak 1921 Teşkilat-ı Esasiye *meclis hükümeti sistemi* olarak ortaya konmuştur (Erat, 2015).

1924 Teşkilat-ı Esasiye; bu anayasa kimi yönleriyle meclis hükümeti sisteminin, kimi yönleriyle de parlamenter hükümet sisteminin hususiyetlerini barındırmaktadır. Her ne kadar kuvvetler parlamentoda toplanmış ise de görevler ve fonksiyonlar ayrılmıştır. Karma nitelikleri ortaya koyan bu anayasa *karma hükümet sistemini* benimsemiştir (Küçük, 2013).

1961 Anayasası; askerî darbe sonrasında hazırlanan anayasa ile kuvvetler birliği tamamen terk edilmiş, kuvvetlerin yumuşak ayrılığına dayanan klasik parlamenter hükümet sistemi benimsenmiştir. Yasama yetkisi TBMM'ye yürütme yetkisi de cumhurbaşkanı ile bakanlar kurulundan oluşan ikili bir yapıya verilmiştir. Bu anayasa ile Türkiye tamamıyla *parlamenter hükümet sistemine* geçmiştir (Erat, 2015).

1982 Anayasası; askerî darbe sonrasında hazırlanan 1982 anayasa ile de parlamenter hükümet sistemi benimsenmiştir. Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından TBMM üyeleri arasından atanmaktadır. Bakanlar ise meclis içerisinde veya seçilme yeterliliğine haiz olmak şartıyla meclis dışarısından Başbakan tarafından seçilmekte ve Cumhurbaşkanı tarafından da atanmaktadır. Bakanların Başbakana karşı sorumlu olmalarıyla birlikte Başbakan, bakanların bireysel olarak azlini Cumhurbaşkanından talep etme yetkisi verilmiştir. Bu durum, rasyonelleştirilmiş parlamentarizm şeklinde yorumlanmıştır. Cumhurbaşkanı siyasi olarak sorumsuz olmakla birlikte hükümetin güvenoyu alamaması halinde, Cumhurbaşkanı seçimleri yenileyebilmektedir. Türkiye'de siyasi krizlerin ve tikanlıkların önüne geçilebilmesi için, Cumhurbaşkanının 1982 Anayasasıyla birlikte konumu güçlendirilmiştir. Bu anayasa ile Türkiye klasik parlamenter sistemden *rasyonelleştirilmiş parlamentarizm sistemine* geçmiştir (Küçük, 2013).

2007 Anayasa değişikliği; 2007 yılında yapılan anayasa değişikliklerin halkoylaması sonucunda kabul edilmesiyle birlikte 5678 sayılı kanun ile hükümet sistemine yönelik değişikliğe gidilmiş olup, Cumhurbaşkanı artık halk tarafından doğrudan doğruya seçilmesi usulü getirilmiştir. Cumhurbaşkanının görev süresi 5 yıl olarak belirlenmiş ve bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilecektir. 2007 değişikliğiyle birlikte, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve çok güçlü yetkilerle donatılması sistemin yarı-başkanlık sistemi özelliği taşıdığını, yasama erkine karşı siyasal sorumluluğu bulunan bir hükümetin mevcudiyeti de sistemin parlamenter sistem özelliğini taşıdığını bizlere göstermektedir. Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi başkanlık sisteminin, yürütme erkinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulundan teşekkülü, Bakanlar Kurulunun parlamentoya karşı sorumlu olması, aynı kişinin hem yasama hem de yürütme erkinde görev alabilmesi, cumhurbaşkanının sınırlı da olsa parlamentoyu azledebilme hakkının bulunması da parlamenter sistemin özelliklerindedir. Tüm bu sayılan gerekçelerle birlikte 2007 Anayasa değişikliği sonrasında

Türkiye'nin hükümet sistemi yarı-başkanlık veya *başkanlı parlamenter sistem* olarak karşımıza çıkmaktadır (Erat, 20015).

2017 Anayasa değişikliği; 2014 yılında Türk siyasi tarihinde Cumhurbaşkanı ilk defa halk tarafından doğrudan doğruya seçilmiştir. Türkiye'de halk tarafından Cumhurbaşkanının doğrudan seçilmesiyle birlikte yarı-başkanlık sistemine uygulamalı olarak geçildiği söylenebilmektedir. Türkiye'de hükümet sistemi tartışmaları böylelikle yeniden gündemdeki sıcaklığını korumuştur. Ardından 16 Nisan 2017 yılında yapılan anayasa değişikliklerin halkoylaması sonucunda kabul edilmesiyle birlikte 6771 sayılı kanun ile Türkiye'nin hükümet sisteminde köklü değişiklikler meydana getirilmiştir. Ardından 2018 yılında Cumhurbaşkanı ve TBMM seçimleri sonucunda Türkiye'de hem hukuki hem de fiili olarak Türk Tipi Başkanlık sistemi hayata geçirilmiştir. Türkiye'de Türk Tipi Başkanlık sistemiyle yürütme erkindeki çift başlılık ortadan kaldırılarak, tek başlı hale getirilmiştir. Yürütme erki artık cumhurbaşkanı tarafından icra edilecektir. Cumhurbaşkanına kendi yardımcılarını ve bakanlar "*sekreter*"'ını atama yetkisi verilmiştir. Yeni sistemle birlikte, seçimleri yenileme yetkisi hem TBMM'ye hem de Cumhurbaşkanına verilmiştir. Cumhurbaşkanı hiçbir şarta tabi kılınmadan doğrudan seçimleri yenileyebilirken, TBMM ise seçimleri yenileyebilmek için 3/5 (360 oy) çoğunluğa tabi kılınmıştır. Seçimlerin yenilenmesi halinde iki organın görev süreleri sona erecek olup, seçimler aynı gün birlikte yapılacaktır. Türk Tipi Başkanlık sistemiyle birlikte cumhurbaşkanının partili olmasının önü açılmıştır. Ayrıca Cumhurbaşkanının adaylık şartlarında da değişikliklere gidilmiştir. Cumhurbaşkanına hususi olarak Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri çıkarma yetkisi ve tüm üst düzey kamu yöneticilerini atama yetkisi verilmiştir. Cumhurbaşkanının parlamentoya teklif ettiği bütçe kanununun kabul edilmemesi halinde geçici bütçe kullanabilmesi, bu dahi mümkün olmazsa bir önceki yılın bütçesi üzerinde değerlendirme oranlarına göre artırıma gidilerek bütçe kullanma yetkisi de tanınmıştır (Güvenç, 2021). Türk Tipi Başkanlık sistemine yönelik en sert eleştiriler Cumhurbaşkanının partili olması, güçlü yetkilerle donatılıp, TBMM'nin etkisizleştirilmesi ve nihayetinde erkler arasında denge ve denetim mekanizmasının kurulamaması olmuştur. Türk Tipi Başkanlık sistemindeki tikanlıkları ve sakıncaları ortadan kaldırmaya yönelik öneri/ler getirilmesi ihtiyacı hâsıl olmuştur.

4.2. Türk Anayasalarında Uygulanan Seçim Sistemleri

1876 Kanun-u Esasi'nin ilanının ardından Talimat-ı Muvakkat adlı geçici düzenleme ile 1877 yılında iki genel seçim yapılmıştır. Mezkûr düzenlemeyle iki dereceli seçim sistemi benimsenerek uygulanmıştır. 1908 değişikliği ile kabul edilen İntihab-ı Mebusan Kanunu ile de iki dereceli seçim sistemi kabul edilmiştir. 1908 yılından 1942 yılına kadar yapılan tüm seçimlerde İntihab-ı Mebusan kanunu yürürlükte kalmış ve seçimler iki dereceli olarak uygulanmıştır. Osmanlı zamanında mezkûr kanun, 1908, 1912, 1914 ve 1919 yıllarında değişikliğe uğramadan uygulanmıştır. Fakat Cumhuriyet'in ilanının ardından İntihab-ı Mebusan Kanununda 1923, 1927, 1931, 1935 ve 1939 genel seçimlerinde ise kimi değişikliklere gidilmesine rağmen seçimler yine iki dereceli olarak devam etmiştir. İki dereceli seçim sistemi ile seçmen doğrudan milletvekili seçemediği için temsilde adaletin sağlanamadığı da görülmüştür. İki dereceli seçim sisteminde halkın seçtiği temsilciler milletvekillerini seçmektedir. Cumhuriyet tarihinin ilk seçim kanunu olan 4320 sayılı mebus seçim kanunu 1942 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Ancak bu kanunda da iki dereceli seçim sistemi kabul edilmiştir. Türkiye nihayetinde 1946 yılında tek dereceli seçim sistemine geçebilmiştir (Erkmen, 2018).

Türkiye'de hususi olarak çok partili hayata geçilmesi ile birlikte çok sayıda genel seçim sistemi denenmiştir. 1950, 1954 ve 1957 yıllarında yapılan genel seçimlerde çoğunluk seçim sisteminin liste usulü uygulanmıştır. 1961 yılından sonraki genel seçimlerdeyse nispi temsil sisteminin farklı uygulamaları kullanılmıştır. 1961 yılı genel seçimi barajlı d'Hondt sistemi, 1965 yılı genel seçimi milli bakiye sistemi, 1969, 1973 ve 1977 yılı genel seçimlerinde barajsız d'Hondt sistemi, 1983 yılı genel seçiminde seçim çevresi ve ülke barajlı olan çifte barajlı d'Hondt sistemi, 1987 ve 1991 yılı genel seçimlerinde çifte barajlı d'Hondt sistemi ve kontenjan usulü, 1995, 1999 ve 2002 yılı genel seçimlerindeyse ülke barajlı d'Hondt sistemi uygulanmış ve uygulanmaya da devam etmektedir. 2017 Anayasa değişikliğinin ardından 2018 yılı Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel seçimi sonrasında

Türkiye, Türk Tipi Başkanlık sistemine hem hukuki hem de fiili olarak geçmiştir. Türk Tipi Başkanlık sistemine geçilmesiyle birlikte seçim sistemi üzerine tartışmalar sürekli yaşanmıştır. Seçim sistemine yönelik tartışmaların yoğunluğu dar bölge seçim sistemine yönelik olmuştur (Yılmaz, 2020).

5. Türk Tipi Başkanlık Sisteminde Dar Bölge Basit Çoğunluk Sistemi

5.1. Genel Olarak

Türk Tipi Başkanlık sisteminin tıkanıklıkların ve sakıncalarının ortadan kaldırılmasına yönelik önerimizin özünü teşkil edecek olan seçim sistemi dar bölge basit çoğunluk seçim sistemidir. Dar bölge seçim sisteminin temeli çoğunluk sistemine dayanmaktadır. Bir seçim çevresinden sadece bir temsilcinin basit çoğunluk ile seçilme yöntemine denilmektedir. “Yarışı önde olan kazanır” deyişinin ürünü olan dar bölge basit çoğunluk seçim sistemidir. Ayrıca tek adlı iki turlu çoğunluk seçim sistemi de bulunmakta Fransız sistemi olarak da bilinmektedir. İki turlu sistemde ise geçerli oyların salt çoğunluğunun alınması gerekmektedir. Dar bölge seçim sisteminin basit çoğunluk esasında bir seçim çevresinde küçük oy farklarından dahi temsilcilik kazanılmaktadır. Bir adayın seçimi kazanabilmesi için geçerli oyların çoğunluğunu alması gerekmemekte, en çok oyu alması yeterli olmaktadır. Türkiye genelinde 600 ayrı seçim çevresi oluşturulduğunda seçim çevrelerinden bir oy fazla alan temsilcinin seçimi elde edeceğinden dolayı tüm seçim çevrelerinden oransal olarak alınan oydan ziyade tek tek seçim çevrelerinden küçük oy farkları ile de olsa birinci olmak anlamlı olmaktadır (Yılmaz, 2020).

5.2. Dar Bölge Basit Çoğunluk Sisteminin Olumsuz Tarafları

Lijphart’a göre dar bölge basit çoğunluk sistemi çoğulcu demokrasilerden ziyade çoğunlukçu demokrasilerde kabul gören bir seçim sistemi olarak ifade edilmekte, ayrıca seçim sisteminin bir seçim bölgesinde birden çok milletvekilinin seçilmesine olanak tanımadığından daha az katılımcı olduğunu belirtilmektedir. Lijphart dar bölge basit çoğunlukla ilgili olarak iktidarı kazanan partinin parlamento da, aldığı oy oranından daha fazlasını, muhalefetin ise aldığı oy oranından daha azını temsil edeceğini ortaya koymuştur. Örneğin bir siyasi parti ülkenin genelinde yoğun bir desteği olmasına rağmen seçim bölgelerinde istenilen oy çoğunluğunu elde edemediği için aldığı oylar parlamentoda sandalyeye yansımamaktadır. Gönenç’e göre dar bölge basit çoğunluk sistemi Türkiye’de yeni hükümet sisteminde yasama ve yürütme erklerinin aynı çoğunluğa dayandığında iktidar temerküzü riskinin bulunduğunu, farklı çoğunluğa dayandığında ise krizlere girmesine neden olabileceğini belirtmiştir (Yıldız, 2018).

Türk Tipi Başkanlık Sisteminde dar bölge basit çoğunluk sisteminin en endişe veren yönü Türkiye’de seçim bölgelerinin teşekkülünde bazı seçim hilelerine başvurulabileceği düşünülmektedir. Türkiye’de dar bölge basit çoğunluk sisteminin uygulanmasında kamu menfaatinden ziyade siyasi çıkar güdüsüyle hareket edilmesine seçim hukukunda “gerrymandering” olarak tanımlanmaktadır.¹ Türkiye’de de buna benzer uygulamalar daha öncesinde yapılmıştır. Örneğin 1950’li yıllarda bazı il ve ilçeler bu çeşit düşüncelerden dolayı cezalandırılmaları maruz kalmıştır. Cezalandırma gerekçesi ise o il ve ilçelerin muhalif olan partilere oy vermesidir. Malatya’nın bölünüp, içerisinden Adıyaman’ın il yapılması, Kırşehir’in ilçeye dönüştürülmesi, Nevşehir’in il yapılması, Pazaryeri ve Bozkurt’un Abana ilçesiyle birleştirilmesi ve Sakarya’nın il yapılması uygulamaları bunlara örnek gösterilebilir. Bu nedenle Türk Tipi Başkanlık Sisteminde dar bölge seçim sistemine geçiş sağlanırken seçim bölgelerinin itina ile tespitinin yapılması gerekmektedir. Seçim bölgelerinin bölüştürülmesinde orantısızlıklar önlenerek tek seçmenin tek adaya oy verme prensibi özenle uygulanmalıdır (Güvenç, 2022).

¹ Gerrymandering: Amerika Birleşik Devletlerinde 1812 yılında ortaya çıkmıştır. Amerikan hilesi olarak da adlandırılmaktadır. Elbridge Thomas Gerry, vali olarak görev yaparken 1812 yılında Massachusetts Eyaletinin seçim çevresini kendi partisi Demokratik Cumhuriyetçi Parti lehine düzenleme yapmıştır.

5.3. Dar Bölge Basit Çoğunluk Sisteminin Olumlu Tarafları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği

Önerimizi teşkil eden dar bölge basit çoğunluk sisteminin özelliklerinden bahsedilmesinde fayda bulunmaktadır. Dar bölge basit çoğunluk sistemi, daha öncesinden belirlenen seçim çevrelerinden her siyasi partinin tek adayı bulunacağından, adaylar ile seçmen arasında çok yakın ilişkiler kurulabilmektedir. Bu seçim sistemi sayesinde, siyasi partiler aday belirleme aşamasında seçmenlerin isteklerini göz önünde bulundurmalarını gerekli kılacaktır. Bu durumda, seçmen tercihlerinde sadece siyasi partinin önceliğini değil şahsa yönelik de tercihte bulunacaktır (Yıldız, 2018). Türkiye’de seçmenler tarafından siyasi partilere yapılan en büyük eleştiri parti tarafından gösterilen milletvekili adaylıklarında kendilerinin söz sahibi olmamaları sadece parti genel merkezi tarafından listelerinin belirlenmesidir. Çünkü genel seçimlerde seçmen kendi ilinden olmayan adaylarla bile karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca büyük şehirlerde gösterilen adayların hiçbirisi seçmenler tarafından bilinmemekte, sadece partinin tüzel kişiliğine karşı tercihte bulunmaktadır. Dar bölge basit çoğunluk sisteminin daha demokratik nitelikleri taşıdığı da böylece görülmektedir.

Dar bölge basit çoğunluk sistemi, seçmen ile temsilci arasında doğrudan daha iyi ilişkiler kurulmasını sağlamaktadır. Bu sistemde, seçim çevreleri çok küçük olması ve yalnızca bir temsilci seçilmesi nedeniyle seçmenler oy verdikleri temsilciyi daha yakından tanıyacak ve temsilcinin liyakatini de deneme fırsatına haiz olacaktır. Bu durum partilerin seçim çevrelerinde aday gösterirken seçmenler yönlü iyi tercihlerde bulunmasına, yerel etkileri daha iyi analiz etmesini ve o bölgede itibar edilmeyen kişilerin aday gösterilmemesine neden olacaktır (Terzi, 2013). Dar bölge basit çoğunluk sisteminin uygulanması, Türkiye’deki disiplinli parti rejimi ve liderci parti anlayışının kaybolmasını sağlayacaktır. Çünkü günümüz koşullarında siyasi partiler genel başkanlarının tahakkümünde ve parti merkezinin güdümünde siyaset yapmaktadır. Bu anlayışın ürünü parlamentoda ve yerel meclislerde her yönüyle görülmekte ve yaşanmaktadır. Dar bölge basit çoğunluk sisteminin uygulanmasıyla siyasi partiler Türkiye’de daha da demokratik niteliklere kavuşacaktır.

Dar bölge basit çoğunluk sistemi, istikrarlı bir parlamentonun teşekkülüne imkân sağlamaktadır. Her ne kadar bu sistemin ülke genelinde alınan oy oranı ile partinin parlamentoda sağlayacağı temsil oranı yönüyle bir fark olduğu iddia edilse de, bu fark temsilde adalet ilkesinden verilebilecek makul bir taviz olarak görülebilir. Bu seçim sistemi sayesinde seçmen tarafından dahi belirsizlikleri ortadan kaldırarak görüşüne en yakın siyasi partiye oy vereceği düşünüldüğünde yönetimde istikrarı esas kılacak bir yöntemdir. Dar bölge basit çoğunluk sistemiyle parlamentoda her çeşit farklılığın karmaşık bir yapı oluşturması engellenmektedir. Yönetimde istikrarı öngören bu seçim sistemiyle farklı ideolojilere sahip küçük partilerin seçilme imkânı olmadığından kendi ideolojilerine yakın büyük partilerle ittifak yapmak suretiyle seçimlere iştirakini sağlayacaktır. Bu hal dahi demokratik bağlamda temsile ilişkin olumlu bir yön olarak görülmektedir (Yıldız, 2018).

Dar bölge basit çoğunluk sisteminde, seçmenler tarafından kullanılan oyların heba edilmemesi için kazanması muhtemel adaylara oy verileceğinden dolayı bu sistemde iki partili bir parlamento karşımıza çıkmaktadır. Bu hal, hükümetin oluşumunda koalisyonların oluşumunu engelleyerek siyasal iktidarın oluşmasını mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte parlamentoda güçlü bir muhalefet partisinin oluşmasına da imkân vermekte, siyasi partiler açısından da geniş tabanlı olmasına ve ülke geneline dağılmasına da olanak sağlamaktadır (Terzi, 2013). Dar bölge basit çoğunluk sisteminde baraj uygulaması yoktur. Bu itibarla bu sistemi kabul eden ülkelerde varsa baraj uygulamaları ortadan kaldırılarak daha demokratik bir seçim sistemine sahip bir ülke konumuna getirilecektir.

Türkiye’de dar bölge basit çoğunluk sisteminin uygulamaya konulabilmesi için, milletvekili âdetince seçim bölgesinin oluşturulmasıyla mümkün olmaktadır. TBMM 600 milletvekilinden teşkili sağlandığına göre, ülke genelinde 600 seçim bölgesinin tespitinin yapılması gerekecektir. Bu durum, her ilin çıkaracağı seçim bölgesine bölünmesiyle sağlanmaktadır. Örneklendirme yapılırsa, Çorum ili 4 milletvekili çıkardığından Çorum dört seçim bölgesine bölünüp, her bölgeden en yüksek oyu elde eden partinin adayı veya bağımsız aday seçimi kazanmış olacaktır. 2017 Anayasa Değişikliğinin ardından Türk Tipi Başkanlık sisteminin uygulama hem hukuki hem fiili olarak geçtiği 09 Temmuz 2018 tarihinde Bayburt ili 1 tane milletvekili çıkarmış olup, Bayburt ilinde fiili olarak dar bölge basit

çoğunluk sistemi de uygulanmıştır². Ayrıca dar bölge basit çoğunluk sistemi ülkemizde belediye başkanlığı seçimlerinde de uygulanmaktadır (Yıldız, 2018). Görüldüğü üzere önerimizi teşkil eden dar bölge basit çoğunluk sistemiyle birlikte Türk Tipi Başkanlık sisteminde tıkanıkları önleme ve sakıncaları ortadan kaldırmaya yönelik olduğu görülmektedir. Bu seçim sistemiyle Türkiye’de yönetimde istikrarın tesis edilerek, baraj uygulamasının olmadığı demokratik nitelikleri içerisinde barındıran bir nitelik taşıyacağı görülecektir. Türkiye’de dar bölge basit çoğunluk sistemine geçilmesinde en önemli mesele seçim bölgelerinin tespitidir. Çünkü siyasi partiler ve hükümetler seçim bölgelerinin tespitinde siyasi çıkar elde etme dürtüsüyle hareket ederek seçim sonuçlarına etki edecek değişikliklerin ve planlamaların engellenmesi gerekmektedir.

Sonuç

Türk Anayasalarında 1876 Kanun-u Esasiden 2017 Anayasa değişikliğine kadar geçen süreçte; hükümet sistemi olarak mutlak monarşiden, meşruti monarşiye, meclis hükümet sisteminden, karma hükümet sistemine, daha sonrasında klasik parlamenter hükümet sistemine, ardından rasyonelleştirilmiş parlamenter sistemden, yarı-başkanlık sistemine son olarak da Türk Tipi Başkanlık sistemine geçilmiştir. Seçim sistemleri açısından 1877 yılından 1946 yılına kadar yapılan tüm seçimlerde iki dereceli seçim sistemi, 1946 yılından günümüze kadar yapılan tüm seçimlerde ise tek dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. 1877 yılından 1960 yılına kadar çoğunluk sisteminin farklı türleri, 1960 yılından günümüze kadar geçen seçimlerde ise nispi temsil seçim sisteminin farklı usulleri kullanılmıştır. Seçim sistemleri “*temsilde adalet*” veya “*yönetimde istikrar*” ilkelerinden birisine ağırlık vermektedir. Çoğunluk seçim sistemi yönetimde istikrarı hedeflerken, nispi temsil sistemi ise temsilde adaleti hedeflemektedir. Nispi temsil sistemi, meclis içerisinde halkın iradesinin adaletli bir şekilde temsil edilmesi sağlanılarak daha çok partinin olması ve yönetimlerin buna göre oluşması amaçlanmaktadır. Çoğunluk sistemi ise meclis içerisinde istikrar oluşturabilecek daha az ama güçlü partilerin olmasını ön görmektedir. İki seçim sistemi de demokratik nitelik taşıyan seçim sistemleridir. Bu seçim sistemlerinin faydalı yönleri olduğu gibi, sakıncalı tarafları da bulunmaktadır. Hükümet sistemleri çerçevesinde, başkanlık sistemi kuvvetlerin sert ayrılığını esas alırken, parlamenter hükümet sistemi ise kuvvetler arasında yumuşak bir ayrımı gözetmekte, yarı-başkanlık sistemi ise kuvvetlerin ayrılığını kimi yerlerde yumuşak kimi yerlerde sert ayrılığını benimsemektedir. Kuvvetler ayrılığına dayanan bu hükümet sistemlerinin üçü de demokratik nitelik taşıyan hükümet sistemleridir. Bu hükümet sistemlerinin faydalı yönleri olduğu gibi, sakıncalı tarafları da bulunmaktadır. Seçim ve hükümet sistemlerinin siyasal iktidar üzerinde ciddi bir etkisi bulunmaktadır. Bu yönüyle her devlet kendisine uygun olan seçim ve hükümet sistemini tercih etmektedir. Çünkü tersi durumda o devlette siyasi krizler patlak vermekte buna bağlı olarak birçok sorunları da beraberinde getirmektedir. Kimi ülkeler seçim ve hükümet sistemlerini aynısıyla aldığı gibi kimi ülkeler de seçim ve hükümet sistemlerinde değişikliğe giderek kendilerine uygun olacak şekilde uygulamaktadır. Tabii ki, sadece seçim ve hükümet sistemlerinde yapılacak değişiklikler bir ülkede tüm sorunların bitmesine imkân vermeyecektir. Çünkü toplumda buna yönelik siyasi, askeri, ticari, sosyal, ekonomik ve kültürel uzlaşının da tüm yönleriyle sağlanması, ayrıca devleti oluşturan yasama, yürütme ve yargı organlarının da birbiriyle ilişkilerinde görev-yetki sınırına dikkat ederek ülkenin milli menfaatlerini gözetmesi gerekmektedir.

Türk demokrasi tarihinde Türk Tipi Başkanlık sistemiyle beraber, yürütme erki güçlü bir şekilde konumlandırılarak istikrarlı yönetimler hedeflenmektedir. Bu bağlamda, yapılan yasa değişikliğiyle 2023 yılı Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimlerinde uygulanacak olan %7 barajlı³ d’Hondt sistemi yeni hükümet sisteminin yapısına uyum sağlamayacağı ifade edilebilir. Çünkü önerimizi teşkil eden dar bölge basit çoğunluk seçim sistemi daha demokratik bir nitelik taşıdığı gibi Türk Tipi Başkanlık sisteminin de yapısına daha uygun olacağı görülecektir. Şöyle ki, dar bölge basit çoğunluk sisteminin uygulanmasıyla beraber Türkiye’de %7 barajı doğal olarak kendiliğinden ortadan

² Yüksek Seçim Kurulunun 24/03/2022 tarih ve 2022/124 sayılı kararı gereği Bayburt İlının Milletvekili Sayısı iki (2) milletvekiline çıkartılmış olup, 2023 yılı Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçiminde uygulanacaktır.

³ 7393 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile %10 baraj uygulaması değiştirilerek %7 baraj uygulamasına geçilmiştir.

kalkacaktır. Tüm siyasi partilerin geçmişte olduğu gibi günümüz siyasetinde de baraj uygulaması halen tartışılmakta ve demokratik olarak görülmemektedir. Seçmen siyasi parti tercihinde bulunurken baraj nedeniyle ideolojisini yansıtan partiye değil merkez partilerine kaymaktadır. Bu itibarla da partiler seçmenin tercihlerini dikkate almamaktadır. Dar bölge basit çoğunluk sisteminin hayata geçirilmesiyle birlikte seçmen ile aday arasında karşılıklı çok daha yakın ilişkiler kurulabilecektir. Böylece partiler bölgede seçmenle daha iyi irtibat kurabilecek adayları belirlemeye yönelecektir. Bu durum Türkiye'deki disiplinli, liderci parti anlayışını da zayıflatarak seçmen iradesinin tecellisine verdiği önemi de ortaya koyacaktır. Nihayetinde Türk Tipi Başkanlık sisteminde, dar bölge basit çoğunluk sisteminin uygulanması yönetimde istikrarı sağlayarak, yeni hükümet sisteminin tikanıklıklarını ve sakıncalarını ortadan kaldırarak daha demokratik bir Türkiye'nin de önünü açacağı görülecektir.

Bu çalışma demokratik seçim sistemlerinden olan dar bölge basit çoğunluk sistemi Türk Tipi Başkanlık Sisteminde uygulanabilirliği boyutuyla ele alınmıştır. Yapılacak yeni çalışmalarda seçim sistemleri açısından dar bölge basit çoğunluk sistemini benimseyen ülkelerin Türkiye ile karşılaştırılmasının yapılması literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aydoğdu, Y. (2015a). Seçim Sistemlerinin Siyasal Sonuçları, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0(6), 41-62.
- Aydoğdu, Y. (2015b). *Seçim Sistemleri ve Türkiye*, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı.
- Baştürk, E. (2011). Demokratik Devletin Gerekleri ve Türkiye, *Liberal Düşünce Dergisi*, 0(62), 49-60.
- Çağlar, N. (2017). Avantaj ve Dezavantajlarıyla Parlamenter Hükümet Sistemi, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(4), 111-117.
- Erat, V. (2015). Türkiye'de Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçilmesinin Hükümet Sistemi Üzerine Etkileri, *Yönetim Bilişimleri Dergisi*, 13(25), 325-355.
- Erkmen, A. (2018). Türkiye'de 1950 ile 2002 Yılları Arasında Uygulanan Genel Seçim Sistemlerinin Halk İradesine Etkisi, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), 1225-1247.
- Güler, T. (2018). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Kamu Yönetimine Etkileri, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(39), 299-322.
- Güvenç, C. (2020a). Sosyal bilimlerde Yöntem Olarak Pozitivizm Bakış Açısı ve Değerlendirmesi, *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 109-120.
- Güvenç, C. (2020b). Rousseaucu Genel İrade Bağlamında Modern Devlet (Halk)'e Yönelik Bir Değerlendirme, *Journal of Social Sciences and Humanities*, 4(2), 88-107.
- Güvenç, C. (2021). Temsili Demokrasiden, Doğrudan Demokrasiye Yönelim: Türkiye'de Cumhurbaşkanı Adaylarının Belirlenmesinde 100 Bin İmza Örneği ve Tarafsızlığına Yönelik Bir Değerlendirme, *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 2(2), 143-169.
- Güvenç, C. (2022). *Demokrasi, Seçim ve Hükümet Sistemleri Çerçevesinde Türk Tipi Başkanlık Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme*, (Yüksek Lisans Tezi). Çorum: Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Heywood, A. (1999). Demokrasi, *Liberal Düşünce Dergisi*, 0(8), 108-121.
- Kahraman, M. (2012). Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık Ya Da Yarı-Başkanlık Sistemlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliği, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 431-457.
- Kılınç, D. (2016). Türkiye'de Bitmeyen Tartışma: Hükümet Sistemi Üzerine Değerlendirmeler, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 447-510.
- Koçak, E. N. (2019). *Türkiye'de Genel Seçimlerde Uygulanan Seçim Sistemleri ve Uygulamadaki Sorunlar*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Köker, L. (2006). Seçim Sistemleri ve Siyasî Çoğulculuk, Demokratik Meşruluk Açısından Bir Değerlendirme, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 22(1), 199-210.

- Köker, L. (2016). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Küçük, A. (2013). Türkiye’de Günümüze Kadar Tatbik Edilen Hükümet Sistemleri, *Demokrasi Platformu*, 9(33), 45-89.
- Nişancı, Ş. ve Özdemir, A. (2017). Dünyada Uygulanan Seçim Sistemleri Işığında Türkiye için Alternatif Seçim Sistemi Önerileri, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 723-745.
- Özgül, B. (2002). *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye’deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- Öztürk, N. K. (2019). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Temel Dinamikleri, *ASSAM Uluslararası hakemli dergi*, 6(15), 69-87.
- Polater, Y. Z. (2014). Modern Hükümet Sistemlerinden Yarı-Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0(4), 133-175.
- Şahin, I. (2009). Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi, *Education Sciences*, 4(4), 1341-1354.
- Terzi, A. (2013). Dar Bölge Seçim Sistemi, Erişim Adresi: https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=abdurrahman+terzi+&btnG= Erişim Tarihi: 24.10.2021.
- Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1113-1132.
- Turan, M. (2018). Türkiye’nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(3), 42-91.
- Türk, H. S. (2006). Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 22(1), 75-113.
- Varlık, Ü. ve Ören, B. (2003). Demokrasi ve Temsil, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 172-185.
- Yayla, A. (2016). *Siyaset Bilimi*, Ankara: Adres Yayınları.
- Yıldız, A. (2018). Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Milletvekili Seçim Sistemine İlişkin Bir Öneri, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(3), 113-153.
- Yılmaz, B. (2020). Türkiye’de Güncel Dar ve Daraltılmış Bölge Bağlamında Seçim Sistemi Tartışmaları, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 421-429.

